

обговорили безпекові переваги, виклики і практичні рішення для забезпечення фізичної, інформаційної та психологічної безпеки учасників освітнього процесу.

В педагогічному коледжі діють різноманітні форми підвищення кваліфікації педагогів. Для удосконалення навичок цифрової компетентності створена консультативна група викладачів інформатики, які постійно проводять майстер-класи для колег, ознайомлюють з новими навчальними сайтами та можливостями їх використання в освітньому процесі. Викладачі іноземних мов діляться досвідом з колегами в телеграм-каналі Teacher's Lingua Hub. Викладачі коледжу беруть активну участь у програмах академічної мобільності. Протягом 2024-2025 н. р. проведено п'ять гостьових лекцій і два практичних заняття для студентів фахових педагогічних коледжів Півдня України. На засіданнях циклових комісій обов'язкова розглядаються і обговорюються результати самоосвіти викладачів. Два викладача здобувають науковий ступінь.

Такий підхід до підвищення кваліфікації викладачів коледжу з урахуванням індивідуальних професійних потреб і інтересів, різноманітних форм навчання забезпечують дійсне підвищення педагогічної майстерності, зростання показників якості освіти майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ МОНУ від 29.08.2024 р.

Вадим КОБИЛЬЧЕНКО

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
освіти дітей з порушеннями сенсорного
розвитку, Інститут спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО

докторка психологічних наук,
професорка, головна наукова
співробітниця відділу психолого-
педагогічного супроводу дітей з
особливими потребами, Інститут
спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В СИСТЕМІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Професійний розвиток фахівця відбувається впродовж усієї активної творчої життєдіяльності педагога, його загального всебічно-гармонійного розвитку та позначає процес формування нової якості професійно-педагогічної

дії, поступового ускладнення виробничих завдань, вироблення власного оригінального педагогічного стилю, набуття компетентнісного досвіду за виконання інноваційних ролей і функцій в органічній єдності психолого-педагогічної, методичної, технологічної, науково-дослідницької, інформаційно-комунікаційної тощо [4, с. 22–29].

В умовах розбудови відкритого демократичного суспільства надзвичайно важливою є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників системи спеціальної та інклюзивної освіти. Їх фаховий рівень повинен враховувати індивідуальну здатність до розуміння та об'єктивної оцінки складних і неоднозначних процесів становлення особистості дитини з особливими освітніми потребами (ООП), кризових станів та вікових завдань розвитку. Актуальною проблемою залишається загальний розвиток особистості педагога, формування у нього навичок критичного неупередженого мислення та ефективних умінь соціальної взаємодії.

Останнім часом гостро постала проблема зростання конфліктності серед педагогів та учнів, які перебувають в умовах спеціальної та інклюзивної освіти, яка спричинена умовами нашого сьогодення і специфічними проблемами педагогічного середовища. Кращі педагоги залишають школи. Деформується установка вчителів навчати, а учнів вчитися, відбувається падіння престижу освіти, переоцінка цінностей. Відчуження по відношенню до школи відчують і вчителі, і діти з ООП. Перевантаження педагогів заважає їм задовольняти потреби у саморозвитку, повноцінному відпочинку, а падіння рівня життя в умовах воєнного часу викликає знервованість, підвищення тривожності та агресивності. Вчитель, переживаючи своє несправедливе, знедолене, принизливе становище, нерідко неусвідомлено «компенсує» його у стосунках з учнями.

Суб'єктивними умовами підвищеної конфліктності педагога є його індивідуально-психологічні особливості, психологічний клімат у сім'ї, взаємини з оточуючими, індивідуальний стиль поведінки тощо. За нашими даними, серед негативних якостей педагогічних працівників, що заважають встановленню доброзичливих стосунків педагогів з учнями, школярі називають знервованість, нетактовність, грубість, нерозуміння учнів. Падіння загальної культури спілкування педагогів впливає не тільки на їхні взаємини з учнями, а й на мікроклімат у педагогічному колективі [2].

У педагогів та адміністрації школи нерідко виникають психологічні проблеми, пов'язані із системою людських взаємин: непорозуміння, образи, конфлікти. Практичний психолог є тією ключовою фігурою, яка може допомогти в їх розв'язанні. Крім того, усі ці люди потребують психологічних знань, які б дозволили їм краще зрозуміти закономірності та особливості психосоціального розвитку дітей, що в свою чергу допоможе їм більш ефективно впливати на цей процес.

Існуючі реалії засвідчили необхідність ґрунтовної психологічної підготовки педагогічних працівників, які мають справу зі складним, вразливим, суперечливим внутрішнім світом дитини з ООП. Навчання та виховання дитини з ООП, цілеспрямоване формування її особистості має базуватись на діалектичних законах розвитку, психологічних принципах та закономірностях,

знанні потенційних можливостей дитини з ООП, гуманній альтруїстичній тактиці виховання, емпатії.

Особистісно орієнтована система навчання передбачає нову педагогічну етику, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага, співробітництво. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання [1; 3].

Потрібно усунути «незриму стіну», яка існує між педагогами та вихованцями, стосунки між якими нерідко є конфліктними. Саме тому з усією гостротою постає необхідність оволодіння педагогічними працівниками, які працюють в системі спеціальної та інклюзивної освіти, відповідними психологічними знаннями, методами та засобами психологічного впливу на дитину з ООП. Педагоги є тими референтними дорослими, які прямо чи опосередковано впливають на дитину, її особистість, й відповідно повинні розуміти на тому, що вони роблять.

Наш підхід до розв'язання цієї проблеми полягає у спеціальній організації психологічної допомоги педагогічному колективу спеціальних освітніх закладів. Психологічна робота передбачає дві форми її організації: індивідуальне консультування і тренінг педагогічної рефлексії. Індивідуальне консультування передує тренінгу, спрямоване на виявлення психологічних проблем у педагогічному спілкуванні, внутрішніх та зовнішніх конфліктів.

Тренінг педагогічної рефлексії проводиться у невеликих тренінг-групах. Робота в Т-групі має практичний характер, відбувається переважно протягом шкільних канікул, і включає шість занять (по три заняття на тиждень, заняття проводяться через день).

Запропонований нами тренінг педагогічної рефлексії можна розглядати як цілеспрямований психологічний вплив на людину з метою навчання, розвитку професійно-необхідних якостей, особистісних характеристик. Тренінг педагогічної рефлексії являє собою інтегроване соціально-психологічне навчання, оскільки становить єдність:

- перцептивного тренінгу, спрямованого на підвищення адекватності та гнучкості сприйняття образів, себе самого, інших людей;
- тренінгу спеціальних умінь, що сприяє формуванню операцій та алгоритмів професійних дій.

Загальну мету можна визначити як розвиток здатності до рефлексії у педагогів-практиків. Рефлексія в нашому контексті ділиться на два основні види: особистісну та педагогічну. Під особистісною рефлексією ми маємо на увазі самоусвідомлення суб'єкта у його сутнісних виявах, осмислення ним своїх властивостей, здібностей, проблем.

Педагогічна рефлексія – це усвідомлення суб'єктом себе у професії, формування у нього ціннісного ставлення до професії, усвідомлення головних змісту і цілей педагогічної діяльності, її проблем.

Загальна мета тренінгу педагогічної рефлексії передбачала вирішення таких конкретних завдань:

1) розвиток здатності адекватно і повно сприймати та оцінювати себе, партнерів по взаємодії та стосунки, що складаються між людьми;

2) формування комунікативної компетентності учасників тренінгу (насамперед у професійній сфері), розвиток установки на партнерське спілкування;

3) розвиток здатності адекватного суб'єктивного відображення педагогічної ситуації, її аналізу та багатоальтернативної системи прогнозування;

4) підвищення самоідентичності учасників (в тому числі професійної).

Практично всі ситуації та дії, передбачені програмою тренінгу педагогічної рефлексії, тим чи іншим чином підпорядковані завданню усвідомлення учасниками тренінгу їхніх індивідуальних особливостей. Порядок проведення тренінгу дає можливість учасникам занять подавати фактичну інформацію про себе, аналізувати свої сильні і слабкі сторони. Учасники тренінгу мають бути досить відвертими, обговорюючи такі проблеми як внутрішня позиція, стосунки, плани на майбутнє. Об'єктивуючи свої внутрішні проблеми, учасник тренінгу має можливість подивитися на них ніби іншими очима, проаналізувати та отримати зворотний зв'язок.

Список використаних джерел

1. Безперервний професійний розвиток педагогічних працівників Нової української школи в умовах післядипломної освіти регіону : зб. матеріалів регіонал. наук.-практ. інтернет-конференції, 26 жовтня 2020 р. Житомир : ЖОШПО, 2020. 124 с.

2. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Спеціальна психологія: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.

3. Омельченко, І.М, Кондратюк, Ж.В., Кобильченко, В.В. Особистісно орієнтована технологія розвитку професійної ідентичності у фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів: теоретико-методологічне обґрунтування. Науковий журнал Габітус. 2025. 69 (Т.1). С.197–202. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.34>

4. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. К.: РА «Освіта України». 2016. № 7-8(48). С. 22–29.